

Maturitná otázka č. 4

Rímska ríša

Rímska ríša je jedným z koreňov európskej civilizácie. Bola to ríša, ktorá čo do veľkosti nemala v dovedajších dejinách obdoby. Vďaka jej výbojom sa do veľkej časti sveta preniesla **helenistická kultúra a umenie**. Rimania boli dobrí vojaci, cieľavedomí dobyvatelia, ale aj vzdelaní rečníci, umelci, filozofi.

Apeninský polostrov mal oveľa priaznivejšie podmienky na poľnohospodársku výrobu, ako boli v Grécku. Nachádzajú sa tu dve rieky (**Pád** na severe, **Tiber** v strede). Na Sicílii a na juhu Itálie pestovali obilie, vinič, olivové stromy. Sú tu ložiská kovových rúd a stavebného materiálu.

Žila tu pestrá zmes národov. Najstarší, pôvodní obyvatelia: **Sardovia-Sardínia; Sikáni a Sikeli-Sicília** a **Ligurovia** na **severových. pobreží**. Od **12. stor.** sa sem sťahovali Indoeurópania (najvýznamnejšími sa stali italské kmene), neskôr **Gréci, Kelti** a **Etruskovia**.

Etruská civilizácia

Etruskovia sa pravdepodobne prisťahovali na **sever od rieky Tiber** po r. **1 000 p.n.l.** Ich pôvod nie je presne známi. Nikdy nevznikol jednotný štát, ale niekoľko **mestských štátov**, ktoré tvorili **federáciu**. Na ich čele stáli králi, neskôr pravidelne volení úradníci. Moc mala v rukách **aristokracia**. Zakladali mestá: **Spina, Bologna, Mantua, Kampánii (Pompeje)**. Venovali sa poľnohospodárstvu, remeselnej výrobe, vyrábali železo- zbrane, prac. nástroje.

Umenie: Steny hrobiek mŕtvych zdobili rozsiahlymi freskami (mnohé výjavy z trójskej vojny a gréckej mytológie). Etruskí kováči vyrábali sochy: **Kapitolská vlčica, Mars z Todí**. Od Grékov prebrali písmo, písali sprava doľava. Dodnes nie je úplne rozlúštené.

Vznik Ríma:

V polovici **8. str. p.n.l.** sa na **pahorkoch pri rieke Tiber** asi 25 km od mora usadzovali kmene Italikov. Spočiatku sa venovali pastierstvu a poľnohospodárstvu. Pod vplyvom Etruskov a ostatných vyspelejších kmeňov si zakladali mestá. Podľa rímskej legendy, ktorú zachoval vo svojom diele rímsky historik **Titus Livius** bol **Rím** založený roku **753 p.n.l.** Trójsky hrdina **Aeneas** priviedol vraj po dlhom blúdení Trójanov do **Latia**. Stal sa zaťom kráľa **Latina**, keďže si zobral za manželku jeho dcéru **Laviniu**. Časom Trójanovia splynuli s Latinmi v jeden kmeň. Stredom Latia sa stala **Alba Longa**, kde panoval rod Aeneov. Kráľovej dcére **Ree Silvii** sa narodili v meste dvojčatá **Romulus** a **Remus**, budúci zakladatelia Ríma. Pokladali ich za synov **boha vojny Marsa**. V tom čase panoval v meste kráľ **Amulius**, ktorý pozbavil trónu otca **Rey Silvie**. Keď sa **Amulius** dozvedel o narodení dvojčiat obával sa o svoju moc, a preto rozkázal hodiť dvojčatá do rozvodneného **Tibera**. Tok rieky vyvrhol deti na breh. Na ich plač pribehla vlčica a dojčila ich vlastným mliekom. Opustené deti našiel kráľovský pastier, ujal sa ich a vychovával vo svojom dome. Keď chlapci vyrástli postavili sa na čelo vzbúrených pastierov a zabili **Amulia**, čím sa vlastne pomstili. Zaumienili si postaviť mesto na tom mieste, kde ich našiel pastier, a kde boli vychovaní. V hádke, ktorá vznikla medzi bratmi o to, po kom mesto pomenovať, **Romulus** zabil svojho brata a mesto pomenoval po sebe **Roma-Rím**.

Dejiny Rímskej ríše delíme na :

1. **Kráľovstvo:** (753-510 p.n.l.)
2. **Republika:** prvé medziobdobie (510-265 p.n.l.)
druhé medziobdobie (265-146 p.n.l.)
kríza republiky (146-27 p.n.l.)
3. **Cisárstvo:** principát (27 p.n.l. -284 n.l.)
dominát (284 -476 n.l.)

2 Rímske kráľovstvo:

Najstaršie obdobie vývoja **Ríma** sa označuje ako **kráľovské**. **Kráľ** bol najvyšším veliteľom, v čase mieru riadil štát a zároveň bol aj najvyšším náboženským predstaviteľom. Pri riadení štátu mu pomáhal **senát**, ktorý mal poradnú funkciu. V senáte boli zastúpení predstavitelia najvýznamnejších rodín. Obyvatelia Ríma sa delili na **kmene** a tie na **kúrie**. Na základe tohto rozdelenia sa muži schádzali na **kúrijných snemoch**, kde prijímali

rozhodnutia kráľa. Najmenšou spoločenskou jednotkou bola **rodina**, ktorú okrem manželov a ich detí tvorilo aj všetko služobníctvo. Každá rodina mala k dispozícii pôdu. Zvyčajne na nej pracovali všetci členovia rodiny.

V najstaršom období kráľovstva mala v rukách moc **rodová aristokracia**, ktorá vlastnila najviac pôdy alebo mala najväčšie stáda dobytky. Potomkovia týchto rodín sa nazývali **patricijovia** a rozhodovali o väčšine záležitostí štátu. Široké vrstvy roľníkov a remeselníkov **plebejci** nemali takmer žiadne práva.

V Ríme sa v **6. storočí pred Kristom** prejavil silný vplyv Etruskov. Etruskovia, sú pre históriu veľkou záhadou. Známi sú hlavne svojimi veštami a posmrtnými mestami (**nekropolami**). Rím bol pod ich nadvládou **150 rokov** a Rimania sa stali ich dedičmi. Prevzali od nich napr. odev, gladiátorské zápasy a každodenné zvyky. Počas etruskej vlády sa v Ríme vystriedalo 7 kráľov (prvý bol **Romulus**). Piatym rímskym kráľom sa stal **Tarquinius Priscus**, ktorý pochádzal z **Tarquinie**. Rím za jeho panovania nadobudol vzhľad európskeho mesta, mal široké ulice, mal vybudovaný vodovod, odpad odvádzal kanál vybudovaný pod ulicami. **V polovici 6. storočia pred Kristom** rástol vplyv bohatých obchodníkov a remeselníkov. Preto šiesty Rímsky kráľ **Servius Tullius** urobil reformu politického systému (ústavy). Rozdelil obyvateľov **Ríma** podľa majetku do piatich majetkových tried (**majetkový census**) a podľa toho odstupňoval ich politické práva:

1. Patricijovia - vyhradili si právo na senát, svetské i kňazské úrady. Najstarší členovia patricijských rodín tvorili senát, poradný kráľov zbor, ktorý mal 300 členov. Všetci dospelí muži radiaci sa podľa kúrie tvorili kuriátny snem (comitia curiata)

2. Plebejci - neprivilegovaní občania. Patrili sem drobní slobodní remeselníci v mestách a slobodní roľníci na vidieku. Boli síce osobne slobodní, ale pre nemajetnosť nemali nejaké práva. Nemohli sa zúčastňovať na sneme, nemohli uzatvárať právoplatné manželstvo s patricijmi, nemali právo užívať štátnu pôdu. Plebejci boli povinní si plniť všetky občianske povinnosti, najmä vojenskú službu. Časom časť plebejcov zbohatla a tým, že sa vyrovnala patricijom hospodársky, vyrovnala sa im aj politicky, takže patricijovia im už nemohli odoprieť rovnoprávne postavenie v štáte.

3. Klienti - boli slobodní občania, ktorí sa stali závislými od urodzených a bohatých Rimanov. Boli takými istými členmi rodiny ako deti a boli pod ochranou hlavy rodiny, ktorý im bol patrónom. Patróni boli povinní postarať sa o živobytie svojich klientov. Obyčajne im prideliť kus pozemku alebo im zabezpečili nejaké remeslo. Na znak závislosti boli klienti povinní svojmu patrónovi odovzdávať istú časť svojho zisku.

4. Otroci - boli úplným vlastníctvom svojho pána, ktorý mohol s nimi ľubovoľne zaobchádzať. Starých a chorých otrokov predávali. Najväčšie trhy boli v **Ríme** na ostrove **Dele** a v **Kartágu**. Na trhu bolo niekedy na predaj aj 10 000 otrokov. Pri verejnom predaji zavesili otrokovi na krk tabuľku o jeho pôvode, veku, zdraví, telesnej a duševnej schopnosti. Otroci sa delili na štátnych a súkromných.

5. Prepustenci - oslobení otroci. Prepustenie na slobodu sa konalo verejne alebo súkromne. Pán sa stal prepustencovým patrónom. Aby mal z čoho žiť dostal od svojho pána kúsok pozemku, malú záhradku, niekoľko kusov dobytky alebo mu pán zabezpečil nejaké remeslo. Prepustenci nemali manželské práva a nesmeli zastávať úrady.

Reforma **Servia Tullia** obmedzila moc rodovej aristokracie a vytvorila predpoklady na prudký rozvoj Ríma ako mestského štátu. Posledným rímskym kráľom za ktorého už etruská moc začala upadať bol **Tarquinius Superbus** (Spupný), keďže zneužíval svoje postavenie voči obyvateľom Ríma a nútil ich pracovať pri výstavbe verejných budov, Rimania sa vzbúrili. Počas vojny so susedným kmeňom sa rozhodli, že kráľa zbavia moci a namiesto neho si budú každoročne voliť úradníkov, ktorí budú vykonávať kráľovské funkcie. Tak sa Rím v roku **510 pred Kristom** zbavil etruskej nadvlády. Tento rok sa pokladá aj za koniec kráľovstva.

2. Rímska republika

Termín republika pochádza z latinského pomenovania **res publica** – obec (štát), vec verejná, vedenie verejných záležitostí.

V období republiky boli funkcie súvisiace s riadením štátu rozdelené medzi každoročne volený **zbor úradníkov (magistrát)**. Úradníkom sa bolo možné stať voľbou alebo menovaním. Konzulou, prátorou a cenzorou volili na centuriátnom sneme. Kurulských edilov a kvestorov na tribútnom sneme. Voliť sa mohol občan:

- a, telesne i duševne zdravý
- b, plnoprávny rímsky občan
- c, keď skončil 10-ročnú vojenskú službu
- d, keď viedol bezúhonný život
- e, mal predpísaný vek

Na čele štátu stáli dvaja **konzuli** - najvyšší vojenský veliteľia, správcovia štátu a sudcovia.

Pri výkone úradu ich sprevádzalo **12 liktorov** - sluhov, ktorí pred nimi nosili symboly moci (zväzky prútov so sekerou). Neskôr im v súdnych prípadoch pomáhali **prétori**, ktorých moc sa rovnala moci konzulov. Zo začiatku boli dvaja a ich úrad trval rok. Počet prátorov sa časom zvyšoval až sa ustálil na 8. Nižšími úradníkmi boli **kvestori**, starali sa o finančné záležitosti štátu a **edilovia** mali na starosť bezpečnosť a poriadok v Ríme. Každých

päť rokov boli volení **cenzori**. Ohodnocovali majetok rímskych občanov, podľa majetku ich zaradovali do jednotlivých majetkových tried. Cenzori takisto zostavovali zoznam senátorov. Keď nastali ťažké časy, alebo časy vojenských porážok, Rimania si menovali do čela štátu **diktátora**, ktorý mal neobmedzené právomoci nad životom a smrťou všetkých obyvateľov.

Všetky úrady v Ríme boli čestné neplatené funkcie. Predvolebná kampaň si však vyžadovala veľké peniaze, takže o úrady sa mohli uchádzať len príslušníci bohatých rodín, ktoré vlastnili predovšetkým pôdu.

2.1 Prvé medziobdobie:

Rím musel už od svojich začiatkov viesť vojny proti okolitým kmeňom ako boli Volskovia, Aequovia, Samniti, Latinovia a v neposlednej rade Etruskovia. To malo za následok rozširovanie jeho územia. **V roku 390 p.n.l.** vpadli do Itálie Galovia, ktorí boli pre Rimanov o niečo tvrdší oriešok. Rím bol vydrancovaný a bol nútený zaplatiť výkupné. Rimania sa však spamätali a v odvete nepriateľa rozprášili. Rím sa čoskoro vzchopil a znova začal expandovať. Na juhu si, po dobytí **Tarenta**, podmanil aj konfederáciu gréckych miest. Tým nepomohla ani vojenská pomoc epirského kráľa **Pyrrha**, ktorý Rimanov viackrát porazil, no zakaždým s veľkými stratami (**Pyrrhovo víťazstvo**). **V roku 265 p.n.l.** je dobyté posledné etruské mesto **Volsinie** a **Rím** sa stáva pánom **Itálie**.

Obdobie prvých dvoch storočí rímskej republiky bolo vyplnené **bojom plebejcov za zrovnoprávnenie patricijmi**. Plebejci začali využívať skutočnosť, že tvorili základ rímskeho vojska: odmietali slúžiť vo vojsku, odchádzali z Ríma na pahorok **Aventinus** a hrozili vytvorením vlastného štátu (tieto odchody sa nazývali **secesie**). V republike sa majetkové rozdiely medzi patricijmi a plebejcami postupne vyrovnávajú, no patricijovia sa odmietajú vzdať svojich privilégií. Nakoniec tým dosiahnu vytvorenie **ľudových tribunov**, ktorí zastupujú plebejcov v senáte a majú aj právo **veta!** Domy tribunov mohli slúžiť ako **azy!** pre každého. V Ríme sa od najstarších čias súdilo podľa **obyčajového práva**. **V rokoch 451 - 449 p.n.l.** vznikla **desať členná komisia**, ktorej úlohou bolo spísať obyčajové právo. Zákony boli napísané na 12 bronzových tabuliach- **deus decinta tabularum** (**zákony 12 tabúl**, visiacich na Fóre). Nimi sa musel riadiť každý občan, čo vedie k zrovnoprávneniu oboch vrstiev. Na základe majetkových pomerov sa utvárajú nové spoločenské triedy. Najvyššia je zmiešaná vrstva **noblitov** (boháčov- úradnícka aristokracia) a najnižšia **proletárov**, ktorí sú prakticky bez majetku (na nich sa odvolávajú ľudia ako Marx a Lenin).

2.2 Druhé medziobdobie

Púnske vojny

1. Púnska vojna

Po ovládnutí Itálie narazil **Rím** na **Kartágo**, najväčšiu stredomorskú veľmoc, disponujúcu obrovským loďstvom. **V roku 264 p.n.l.** vypukla **prvá púnska vojna** (264-241 p.n.l., Kartáginci boli nazývaní aj „púnmi“). Rimania však neboli na boj na mori zvyknutí. Rimania však zajali jednu loď, podľa ktorej si postavili vlastné loďstvo. Rímske lode boli preto vybavené veľkými padacími mostami (havranmi), po ktorých sa boli schopní dobre vycvičení rímsky vojaci dostať na nepriateľskú loď a obsadiť ju, teda nie potopiť. Takýmto spôsobom ušetrili protivníkovi sériu porážok, z nich najdôležitejšia pri **západnom pobreží Sicílie** **v roku 241 p.n.l.** Po tejto bitke zavládol mier a Kartágo bolo nútené platiť **reparácie** a Rím získal Korziku a Sicíliu a vytvoril si prvé závislé územia – **provincie**.

2. Púnska vojna

Po **dvadsiatich rokoch** zbrojenia vypukla **druhá púnska vojna** (**218-201 p.n.l.**). Nový Kartágijský veliteľ **Hannibal** tentoraz zvolil inú taktiku. So svojou 60 -tisícovou armádou, zahrňujúcou aj 30 slonov, sa vylodil v **Hispanii** (Španielsko), odvážnymi prechodmi sa dostal cez Pyreneje, Alpy a prekvapil Rimanov na ich vlastnom území. Šokovaných Rimanov, zvyknutých len na víťazstvá, teraz stíhala porážka za porážkou, najhroznejšia bola pri **Kannách** v roku **216 p.n.l.** po ktorej sa Hannibalovi otvorila cesta na hlavné mesto ríše. V Ríme zavládla panika a po celom meste sa ozývali výkriky: „Hannibal pred bránami“. No ten svojich úspechov nedokázal využiť a miesto pochodu na mesto sa vydal južne do Pádskej nížiny. V tejto kritickej chvíli bol za hlavného rímskeho veliteľa vymenovaný Publius Cornelius Scipio (neskôr prijal meno Africannus). Scipio sa rozhodol preniesť vojnu do Afriky a vylodil sa pri samotnom Kartágu. Hannibal nemal na výber. Musel sa vrátiť brániť vlasť, no bol porazený v rozhodujúcej **bitke pri Zame** **v roku 202 p.n.l.** Nasledoval opäť mier, no podmienky boli pre **Kartágo** také hrozné, že sa jeho územie scvrklo na minimum v prospech Ríma. Hoci to znamenalo koniec jeho veľmocenského postavenia, ešte stále ostávalo Rímu trňom v oku. **Hannibal** sa ešte snažil o obnovu hospodárstva zničeného **Kartága**, ale musel ujsť a spáchal samovraždu. Na jeho úplné vymazanie z mapy viedol svoje reči hlavne rečník **Cato**. Ten mohol prednášať hoci o verejných domoch či správnej výžive, no každú svoju reč končil vetou **Delenda Carthago** (Zničme Kartágo).

3. Púnska vojna

O 50 rokov vypukla posledná tretia púnska vojna (149-146 p.n.l.), po ktorej bolo Kartágo zapálené a do základov zničené. Okrem týchto bojov viedol Rím aj expanziu na východ, pričom sa držal hesla **devide et impera** (rozdeľ a panuj). Porazil Pergammskú ríšu (vytvorili z nej provinciu Ázia), Macedóniu a ešte v roku 146 p.n.l. po dobytí Korintu (provincia Achája) sa zmocňuje aj Grécka. Rím sa stáva pánom Stredomoria (nazývané Mare nostrum-naše more).

2.3 Kríza republiky

Z dobytých území mimo Itálie sa stávajú provincie. Pôvodní vládcovia mohli ostať pri moci v prípade, že prejavili ochotu spolupracovať. Je tam však dosadený rímsky prokurátor, ktorého hlavnou starosťou bolo, aby do Ríma prúdili peniaze z daní. V provinciách Rimania šíria helénsku kultúru, prevzatú po Grékoch. Okrem toho do nej primiešavajú aj prvky svojej. Stavajú chrámy pre svoje božstvá a svoje typické stavby ako amfiteátre či kúpele. Na dobytých územiach má však prioritu výstavba slávnych rímskych ciest, vedúcich prevažne k centru ríše („všetky cesty vedú do Ríma“).

Z provincií začína prúdiť do Itálie veľké množstvo otrokov a lacného obilia. Domácim malým roľníkom sa preto darí zle. Ich prácu nahrádzajú otroci a majetky sú zaberané latifundistami (veľkostatkármi). Nemajú inú možnosť a odchádzajú do Ríma, kde sa živia hlavne predávaním svojich „hlasov“, zvyšuje sa korupcia. Túto situáciu sa snažia zachrániť bratia Gracchovci (Tibérius Sempronius-tribún ľudu v r. 132 p.n.l. a Gaius Sempronius-tribún ľudu od 122-121 p.n.l.) pozemkovou reformou, určujúcou maximálnu veľkosť majetku, ktorý môže jedinec vlastniť a priznaním rímskeho občianstva všetkým obyvateľom Itálie (rímsky občan totiž mohol voliť, dostával pravidelné prídely oleja, vína a mal nižšie dane). Pre tento cieľ sa snažili získať podporu širokých vrstiev, populári (populus-ľud). Obaja bratia však boli zavraždení. Medzi populármi (ďalším ich predstaviteľom bol reformátor armády Gaius Marius, ktorý vytvoril žoldniersku armádu, títo vojaci mali záujem bojovať lebo dostávali od štátu žold, výzbroj, výstroj, pôdu a časť koristi.) a optimátmi (optimus-najlepší), orientujúcich sa na najvyššie vrstvy sa začínajú vyostrovať vzťahy. Vypukne viacero občianskych vojen. Na čele populárov stál Gaius Marius a jeho súperom sa stal Lucius Cornelius Sulla. Sulla odchádza do Malej Ázie bojovať proti Mithridatovi VI., populári a Marius ovládnu Rím, Sulla sa však vracia, prenasleduje populárov a vydáva zákony obmedzujúce moc tribúnov ľudu, vracia sa na východ. Marius a Lucius Cornelius Cinna ovládnu Rím a vydávajú proskripcie (zákony, podľa ktorých mohol hocikto bez trestne zabiť sullovcov a zabráť ich majetok). Sulla sa opäť vracia a necháva si udeliť v roku 83 p.n.l. titul diktátora na neurčito.

Povstanie otrokov

Vďaka víťazným vojnám sa do Itálie dostalo množstvo otrokov, ktorí mali bezprávné postavenie. Po 1. krát sa vzbúрили na Sicílii v rokoch 138 – 132 p.n.l., 2. vzbura nasledovala v r. 104 – 101 p.n.l. No v roku 73 sa ríša opäť otriasa v základoch, keď vypuká najväčšie otrocké povstanie (73 - 71 p.n.l.). Je vedené skupinou gladiátorov, ktorí ušli z gladiátorskej školy v meste Capua, na čele so Spartakom. Spartakus vytvoril z otrokov pravidelnú armádu porážajúcu jednu rímsku légiu za druhou. Plnú kontrolu nad vojskom zveruje senát Liciniovi Crassovi. Ten povolá posily zo všetkých častí impéria a nakoniec s desiatimi légiami poráža Spartaka (v r. 71 p.n.l. pri Brindisiu). Zajatých 5 000 otrokov Rimania ukrížujú a „vyzdobia“ nimi cestu Via Apia, z Capuy do Ríma.

Prvý triumvirát

Najväčší rímsky boháč Marcus Licinius Crassus (vznamenal sa pri potlačení Spartakovho povstania, majetok získal pri sullovskej proskripcii). sa v roku 60 p.n.l. spája s Gnaeom Pompeiom (disponujúcim najväčším počtom légii) a hrdinom bojov v Hispánii Gaiom Juliom Caesarom (pochádzal so starej aristokratickej rodiny). Je vytvorený prvý triumvirát a tým si títo traja delia ríšu. Caesar potom odchádza do Gálie (Francúzsko, Švajčiarsko, Belgicko), kde využíva svojho vojenského génia a za sedem rokov poráža zjednotené galské kmene, na čele s Vercingetorixom (bitka pri Alesii 52 p.n.l.). Na toto obdobie sa viažu aj komixy o Asterixovi a Caesar tu píše svoje De bello gallico (Zápisky o vojne galskej). Na jeho úspechy však začína žiarliť Pompeius, podporovaný senátom, ktorý po smrti Crassa (53 p.n.l.) ostáva v Ríme „sám“. Chce ho zbaviť vládou nad Gáliou. Caesar musel ísť do Ríma obhájiť sa. No nešiel sám, ale na čele armády ako víťazný generál. Prekročil riečku Rubikon, tvoriacu severnú hranicu Itálie (vtedy jeho alea iacta est - kocky sú hodené) a tiahol na mesto. Pompeius utiekol na východ, kde zmobilizoval svoje vojská, no Caesar ho porazil. Nakoniec Pompeius ušiel do Egypta, kde ho miestny kráľ Ptolemaios XIII. nechal zavraždiť dúfajúc, že sa zavďačí Caesarovi. Caesar však až taký nadšený nebol, zosadiť Ptolemaia a dosadiť tam jeho sestru Kleopatru. Po ďalších bojoch na východe (po bitke u Zely, jeho veni vidi, vici - prišiel som videl som, zvíťazil som) sa ovenčený úspechmi vracia do Ríma. Tu necháva zreformovať kalendár (juliánsky) a po sebe pomenuje 7. mesiac. Osvedčuje sa aj ako múdry vládca a od senátu zbiera jeden titul za druhým. Je z neho doživotný diktátor, pontifex maximus (najvyšší kňaz), či veliteľ

všetkých légii. **Caesar** je de facto pánom impéria no chce si to potvrdiť aj oficiálne a byť vyhlásený za **kráľa (rex)**. No to je slovo, ktorého sa niektorí Rimania boja ako čert kríža. Preto ho skupina senátorov na čele s jeho nevlastným synom **Brutom** a **Cassiom** dohodá v senáte pod pompeliovou sochou (jeho posledné slová kai su teknon –“aj ty syn môj?!“).Stalo sa tak na **marcové idy**, **15. 3. roku 44 p.n.l.** Vrahovia však nemali konkrétny plán a ušli z Ríma.

Druhý triumvirát

Caesarovým dedičom a nástupcom sa stal jeho synovec **Gaius Octavius**, ktorý sa spojil s ďalšími jeho stúpcami, **Marcom Antoniom** a **Marcom Aemiliom Lepidom**. Bol vytvorený **druhý triumvirát**. V roku **42 p.n.l.** porazili Antonius s Octaviusom vojsko Bruta a Casia v bitke **pri Filippách**, porážka republikánov. Podobne ako ich predchodcovia aj oni si rozdelili sféry vplyvu pričom **Antonius** dostal na starosť **východ**, vrátane **Egypta**. Tam sa dal do kopy s **Kleopatrou**, s ktorou sa oženil, pričom sa rozviedol s **Octaviusovou** sestrou. Hrozilo, že sa ríša rozpadne. Pánom **v Ríme** na čele s Octaviánom sa to samozrejme nepáčilo a potom ako bol **Lepidus** poslaný do vyhnanstva, si to títo dvaja medzi sebou rozдали. Rozhodujúcim stretom bola námorná bitka pri gréckom myse **Actia** v roku **31 p.n.l.**, kde bol **Antonius** porazený potom, ako 60 egyptských lodí zamierilo na otvorené more. Antonius opustil svojich vojakov, ušiel do **Egypta** a spolu s Kleopatrou spáchali samovraždu. Egypt, posledná **helenistická monarchia**, sa tak stáva súčasťou impéria. Oslavovaný **Octavius** sa vracia do Ríma predstierajúc, že mu ide o zachovanie republiky, dostáva od senátu všetky Caesarove hodnosti. V roku **27p.n.l.** prijíma meno **Augustus** (vznešený), pomenuje podľa seba 8. mesiac a stáva sa **prvým cisárom** (od slove caesar). Znamená to koniec republiky.

3. Cisárstvo

3.1.Principát

Principát je charakteristický tým, že sa cisár stále delí o moc so senátom a má **titul princeps inter pares** (prvý medzi rovnými). **Augustus** si nechával pravidelne obnovovať tzv. **prokonzulské impérium**, ktoré mu zabezpečovalo najvyššie velenie v armáde. Za víťazstvá nad nepriateľmi mu bol udelený titul **imperátor**. Mal zvláštnu osobnú stráž **prétoriánov**, ktorí chránili cisárov život. Vystupoval ako **tribún ľudu** a ako **cenzor** vykonával ohodnocovanie majetku Rimanov a bol aj **najvyšší kňaz**.

Svojho adoptívneho otca **Gaia Julia Caesara** vyhlásil po smrti za boha a sám sa označoval za **syna božského Júlia**. Za Augustovej vlády (**27 p.n.l - 14 n.l.**) začína, po 100 rokoch občianskych vojen pre ríšu, konečne obdobie blahobytu a mieru (pax romana). Augustovo meno sa spája aj s mohutnou výstavbou Ríma. V meste pribudli nové stavby v štýle gréckej architektúry. Sám **Augustus** na konci panovania prehlasoval: „prevzal som mesto tehlové a zanechávam ho mramorové“. Aby nedochádzalo k vzburám, podporoval chudobných obyvateľov **v Ríme**, organizoval gladiátorské zápasy, realizoval tak heslo **“chlieb a hry”**.

Počas jeho vlády tvorili aj najznámejší básnici ako **Ovídius** a **Publius Vergilius Maro**-epos Aeneas. Najviac vynikol historik **Titus Livius**, ktorý napísal *Dejiny Ríma od založenia mesta*.

Paradoxom je, že za Augustovej vlády pokoja utrpelo impérium jednu z najstrašnejších vojenských katastrof vo svojich dejinách. V roku **9 n.l.** sú tri légie veliteľa **Quicinia Vara** obkľúčené a úplne zničené Germánmi **v Teutoburskom lese v Nemecku**. V nemeckých učebniciach je to prezentované ako vôbec prvé víťazstvo nemeckého národa. Na samého Augusta táto správa zapôsobila ako blesk z jasného neba. Cisár sa na polroka utiahol do samoty, pričom na neholil ani nestrihal, trieskal si hlavu o stenu a zúfalo vykrikoval: „Varus, Varus, vráť mi moje légie!“. Aj keď táto porážka prišla v dobe, keď Rím ešte ani zďaleka nedosiahol svoj územný vrchol a i naďalej zažíva rozkvet, znamenala kľúčový moment v histórii Európy. Bitka **v Teutoburskom lese** totiž znamenala koniec Augustovým plánom posunúť hranicu ríše o 400 km na sever. No keby sa mu to podarilo, bolo by nemožné, aby sa tu o **200 rokov** zrodili početné germánske kmene, ktoré boli hlavnou príčinou jej pádu v 5. storočí. A tu vyvstáva otázka, či by vôbec padla **Rímska ríša**. Keď Augustus nemohol rozšíriť svoje územie na sever, začal podporovať Germánskych náčelníkov, ktorí boli priateľsky naklonení Rímu. Tak na území Českej republiky vzniklo **Marobudovo kráľovstvo** a po jeho zániku na území Slovenska **Vanniovo kráľovstvo (21-51n.l.)**.

Augustovi následníci sústavne cisársku pozíciu upevňovali a návrat k republike už neprichádzal do úvahy. Po jeho smrti nastupuje **Tiberius (14-39 n.l.)** a potom zopár cisárov, preslávených hlavne svojimi úchyľkami. Takýmto príkladom bol 3. cisár **Caligula (39-44)**. Tomu sa za svojho krátkeho panovania podarilo svojimi rozmarmi úplne vyčerpať štátnu pokladnicu, naplnenú jeho predchodcom. A to napríklad svojimi nákladnými orgiami za 10 mil. sesterciov, či kúpaním sa v parfém. Veľké sumy peňazí minul na to, aby dal lode **v zálive v Baiach** ukotviť za sebou v dĺžke troch míľ, lebo ako mladému mu jedna veštkyňa povedala, že jeho šance stať sa cisárom sú asi také ako prejsť tento záliv suchou nohou. Tohto cisára zrejme poznačila mladosť strávená vo

vojenských táboroch (caligula - vojenská topánočka). Jeho incestné sexuálne radovánky s vlastnými sesternicami boli dosť aj na zhýralý Rím. Svojho obľúbeného koňa menoval za senátora a dal mu postaviť mramorovú stajňu so slonovinovým žlabom. Sám seba prehlásil za boha a začal prenasledovať prvých kresťanov. Jediné jeho vojenské ťaženie spočívalo v tom, že vypustil zajatcov, ktorých nechal znova pochytať. Na jednej pláži dokonca prikázal svojim mocným legionárom zbierať mušle s tým, že ide o korisť odňatú oceánu. Je zarážajúce, že sa takémuto individuu podarilo vládnuť až 4 roky kým to Rimanov konečne nenaštvalo a nebol zavraždený svojou osobnou strážou (po ňom nastúpil **Claudius**, 44-54). Z podobného súdka bol aj 5. cisár **Nero** (54-68) Ten nechal vyvraždiť celú svoju rodinu, väčšinu senátu i svojho učiteľa, filozofa **Senecu**. O sebe sa domnieval, že je geniálnym básnikom. Roku 64 dal podpáliť Rím, vtedy údajne sedel pri okne svojho paláca, dívajúc sa na horiace mesto písal básne a rozplýval sa nad svojou genialitou. Z požiaru obvinil **kresťanov** a mnohých z nich dal aj popraviť. Nero bol aj jediným rímskym cisárom, ktorý spáchal samovraždu. Ním zároveň vymiera julsko-klaudijská dynastia a nastupujú **Fláviovci** (**Vespasián**, **Galba**, **tyran Domitian**,...), z nich najvýznamnejší bol **Titus** (79-81). Titus sa ešte preslávil potlačením Židovského povstania v **Palestíne** (70), pri ktorom bol zručený **Šalamúnov chrám** v **Jeruzaleme**, z ktorého ostal len **Múr nárekov**. Za tohto cisára je po 20 rokoch dokončený najväčší amfiteáter **Koloseum** pre 70 000 divákov. S jeho menom sa spája aj jedna z najväčších prírodných pohrôm ľudskej histórii. V roku 79 n.l. vybuchla sopka **Vezuv**, ktorá pochovala veľké mesto **Pompeje**.

Adoptívny cisári

Na prelome storočí začína panovať **Trajánus** „Dobyvateľ“ (98-117), z dynastie tzv. adoptívnych cisárov, bol adoptovaný **M. Cocceia Nervu**, za ktorého po dobytí Dákov (**Rumunsko**) a Peržanov v **Mezopotámii** dosahuje ríša najväčšiu rozlohu. Ďalší cisári už nevedú výbojné vojny, ale snažia sa o udržanie území. Jeho nástupca **Hadrianus** (117 - 138) na tento účel budoval obranný val **Limes Romannus** (u nás prechádzal **cez Devín**), ktorý mal v **Británii** podobu tzv. Hadriánovho valu (je to akýsi kamenný múr). V jeho úspešnej politike pokračuje **Antoninus Pius** (138 - 161). V druhej polovici storočia panuje „filozof na tróne“ **Markus Aurélius Antoninus** (161 - 180). Ten bol nútený veľkú časť vlády stráviť na severe, kde sa pokúšal zastaviť nápor germánskych **Markomanov** a **Kvádov**. Tu vzniká jeho dielo **Hovory k sebe samému**. Počas zimy roku 179 prezimujú jeho vojaci pri **Trenčíne**, v germánskej osade **Laugarício**, na **trenčianskej skale** sa zachoval **nápis**. V tomto období ustupuje otrokárstvo a nastupuje kolonát. Z otroka sa stáva kolón, ktorý dostáva pôdu a platí na ňu poplatky.

Po **Auréliovej** smrti nastáva úpadok ríše. Nastupuje éra vojenských cisárov, dosadzovaných legionármi. Na tróne sa striedajú skoro ako deň s nocou. Za polstoročie sa ich vystrieda viac než 30 (**Commodus**, **Septimus Severus**, **Alexander Severus**..), pričom sa dá hovoriť o veľkej kuriozite, ak niektorí z nich zomrie prirodzenou smrťou. Okrem toho je naraz zvolených viac cisárov, ktorí potom zápasia o moc medzi sebou, čo ríšu zákonite oslabuje. K tomu sa pripájajú aj útoky **barbarov** (barbaros - cudzinec) na všetkých frontoch. Na východe sú to **Pardi** a **Novoperzská ríša**, na západe nejednotní Germáni (**Vizigóti** a **Ostrogóti**). Úpadok sa načas podarí zastaviť za cisára **Diokleciána** (284-305). Tomu sa nápor barbarov podarí zmierniť. Zaviedol **tetrarchiu**, rozdelil ríšu na 4 časti so 4 hlavnými mestami a 4 panovníkmi. Keď mal potom pocit, že je hotovo, urobil to, čo žiadny jeho predchodca. Zbalil si veci a odišiel na odpočinok do Splitu v dnešnom Chorvátsku. Dioklecián panoval absolutisticky, bez senátu a ním sa končí principát a nastupuje **dominát**, v ktorom má panovník titul **dominus et deus** (pán a boh).

3. 2. Dominát:

Diokleciánova **tetrarchia** sa ukázala ako nefunkčná, lebo jednotliví tetrarchovia miesto toho, aby sa starali o barbarov, radšej zápasili medzi sebou. Snažil sa obnoviť hospodársku stabilitu ríše, zaviedol nové peniaze – **solidy**. Nezávisle na tetrarchii si legionári zvolili za cisára **Konštantína I. Veľkého** (306-337). Konštantínovi, vôbec prvému kresťanskému cisárovi (313 – vydaný **milánsky edikt**, kresťanstvo sa stáva povoleným náboženstvom), sa po niekoľkoročných občianskych vojnách podarí ríšu opäť zjednotiť. V roku 324 zakladá zo starej gréckej osady **Byzantion** na **Bospore** nové hlavné mesto ríše **Konštantínopol** (neskôr **Carihrad**, dnes **Istanbul**). Uvedomil si totiž, že poloha Ríma, ktorý teraz stratil dominantné postavenie v impériu nesúce jeho meno, je nevýhodná na spravovanie tak veľkého územia. Posledným cisárom celej ríše je **Theodosius** (374-395). Je zároveň posledným z veľkých rímskych cisárov, no jeho vláda je už poznačená blížiacim sa koncom. Na základe jeho závetu je v roku 395 ríša definitívne rozdelená na 2 časti: **Západorímsku** s hlavným mestom **Rím**, kde vládol **Honorius** a prevládala tam latinčina a na **Východorímsku** s **Konštantínopolom**, kde vládol **Arcadius** a hovorilo sa tam po grécky. V tomto období sa udiali veľké klimatické zmeny, v dôsledok ktorých je vysychanie stepí v strednej Ázii. Spôsobí to pohyb miestnych nomádskeho kmeňov, veľké sťahovanie národov, hlavne Hunov. Vytvárajú tzv. **hunský kmeňový zväz**. Tí sa vydávajú na východ, no sú zastavení Čínskym múrom a tak sa obrátia na západ. Ako lavína vpadnú do Európy a vyvolávajú pohyb národov. V r. 375 zničili **gótsku ríšu**, góti sa ale ešte pred hunskou katastrofou rozdelili na Ostrogótov a Vizigótov. Viacero germánskych kmeňov požiada o pomoc Rimanov. No namyslení a „nadradení“ Rimania sa odmietajú s nimi o tom vôbec baviť. Germáni tlačení Hunmi preto vpadnú do ríše, kde ich vyčerpané légie už nevládu zastaviť. Vandali dokonca

penikajú až do Afriky, kde sa usadzujú. V roku 410 je Rím, prvýkrát po 800 rokoch, vydrancovaný Alarichom, kráľom Vizigótov. Neskôr sa Rimania ešte ako tak pozviechajú, spoja sa s Vizigótmami a porazia Hunov vedených Attilom (bič Boží) v roku 451 v bitke na Katalaunských poliach. Tím neostáva nič iné, len sa vrátiť do Ázie. Je to však len labutia pieseň a posledný záblesk slávy tisícročnej ríše. Klince do rakvy jej uštedrí vodca germánskych Skirov Odoaker, ktorý v roku 476 n.l. zosadzuje 18-ročného Romula Augustula, posledného západorímskeho cisára. Znamená to koniec Západorímskej ríše. Východorímskej sa bude dať lepšie a ako Byzantská prežije až do roku 1453. Zánik západorímskej ríše zároveň znamená koniec jednej epochy ľudstva, končí totiž starovek a začína stredovek.

Náboženstvo

Vo svojich počiatkoch uctievali Rimania rôznych domácich bôžikov. Ich neskoršie náboženstvo bolo akosi kópiou gréckeho (polyteizmus). Prevzali od nich všetkých bohov s tým, že im dali vlastné mená (Zeus-Jupiter, Héra-Jena, Hádes-Pluto, Aténa-Minerva, Poseidón-Neptun, Hermes-Merkúr, Áres-Mars, Afrodita-Venuša, Artemis-Diana, Apolón-Apolón, Dionýzios-Baktus, Hefaistos-Vulkános). K týmto si pridávali ďalších, ktorých prebrali od iných národov. Augustus dal pred všetkých týchto postaviť veľký chrám Pantheon, čo vyjadrovalo ich jednotu. Za Tiberia je (podľa tradície v roku 33, no asi to bolo o niečo skôr) v Jeruzaleme ukrižovaný Ježiš Nazaretský. Apoštoli a ich učenci šíria Kristove myšlienky po celej ríši. Kresťania sú však od začiatku v opozícii voči cisárovi, lebo odmietajú uznať jeho božský pôvod, uznávajú jediného Boha (monotheizmus). Preto sa musia skrývať. V samotnom Ríme im na to slúži kanalizácia (katakomby). V Ríme zakladá sv. Peter v prvom storočí cirkev. On sám je chytený a ukrižovaný dole hlavou. Na tomto mieste dnes stojí po ňom pomenovaná bazilika. Prenasledovanie kresťanov dospelo až do takej miery, že boli pre potešenie oka rímskeho diváka predhadzovaní šelmám v cirkuse. Ani to však nezabránilo jeho šíreniu. Kresťanom sa začalo blýskať na lepšie časy až nástupom Konštantína. Ten sa stal kresťanom potom, ako sa mu údajne v predvečer bitky na Milvijskom moste (312) zjavil kríž. Ten dal potom vyryť na štíty svojich vojakov a bitku vyhral. Konštantín v roku 313 Milánskym ediktom zlegalizoval kresťanstvo a za jeho vlády sa konalo aj zhromaždenie biskupov z celej ríše v mestečku Nikaia (325), kde sa prijalo jednotné vyznanie viery. V roku 380 potom Theodosius vyhlasuje kresťanstvo za jediné dovolené náboženstvo. On sám potom nariaďoval trestanie pohanov a po masacre v Thesalonikách na seba privolať hnev biskupa Ambróza, ktorý mu zakázal vstup do kostola. Cisárovi neostalo nič iné, než ho kajúcnicky na kolenách odprosiť. Znamenalo to podriadenie svetskej moci duchovnej, čo bolo ešte pred pár rokmi nepredstaviteľné. Kresťanstvo sa však šírilo aj medzi barbarmi. Napríklad Alarich pri 3-dňovom drancovaní Ríma prikázal ušetriť od skazy všetky kostoly a ľudí, ktorí sa v nich ukrývali. Po páde ríše sa kresťanstvo naďalej šíri a nakoniec sa stáva najrozšírenejším náboženstvom sveta.

Kultúra a umenie

Rímska kultúra v mnohom nadviazala a kopírovala grécku. Preto sa nám mnohé grécke sochy a maľby zachovali len ako rímske kópie. Svoje kopírovanie Rimania ospravedlňovali tým, že oni sú predurčení vládnuť, nie tvoriť. Najvýraznejším prvkom rímskeho umenia je literatúra, tiež nadväzujúca na grécku. No nedosahuje tu vrchol dráma (Plautus), ale lyrika (Vergílius, Ovídius, Horácius, Catulus). Požehnané je rímskych filozofov (stoik Seneca) a dejepiscov (Tacitus). Najväčší prínos pre civilizáciu je však rímske právo. Jeho základom boli zákony 12 tabúl a na jeho odkaz sa viažu právne systémy hlavne štátov Európy a Ameriky. Na súdny proces so sudcom, obhajcom a prokurátorom mal právo každý rímsky občan. Sudca mal svoju právomoc obmedzenú predpísanými zákonmi. Pokračovateľom rímskeho práva sa svojimi kódexmi stalo byzantské právo. Ruka v ruke s právom sa rozvíja aj rečníctvo, nepostrádateľné aj v rímskej politike. Najvýznamnejším rečníkom (popri Catovi) bol senátor Cicero, vedúci svoje „filipiky“ proti Caesarovi a neskôr Antoniovi. Charakteristickým prvkom rímskej kultúry a zároveň najobľúbenejšou zábavou Rimanov boli gladiátorské hry, usporadúvané v amfiteátroch v duchu hesla panem et circencensibus (chlieb a hry).

Rímska armáda

Rímske vojsko bolo hlavným faktorom premeny malej osady na svetovú ríšu. Proti svojim protivníkom mala spočiatku navrch vďaka tomu, že v ňom slúžili len slobodní občania, pre ktorých bola služba vlasti ctou. Naproti tomu napríklad Hanibalova armáda bola tvorená z otrokov a cudzích odvedencov. Až Marius zaviedol na rozhraní posledného storočia pred n.l. pravidelnú armádu a vojakom necháva vyplácať zold. Zároveň je ako základná jednotka vytvorená légia, pozostávajúca z 5 000 pešiakov (legionárov) a zopár (150) jazdcov. Symbolom každej légie bol odznak, pozostávajúci z akejsi palice s orlom a vlajky s písmenami SPQR (senatus populusque romanus-senát a ľud rímsky). Jeho strata znamenala obrovskú potupu. Vrchol dosiahli légie vďaka svojej jedinečnej taktike. Tá spočívala v utvorení štvorcového šiku. Legionári prvého radu kráčali pri sebe štít vedľa štítu a vojaci druhého radu im štítmí kryli hlavy (vytvárali korytnačky). Táto pohybovú sa hradba štítov a kopíj nemala v tom čase páru. No tento manéver bol veľmi zložitý a vyžadoval si roky tréningu. V súvislosti

stým sa prvýkrát v histórii objavuje prvok disciplíny. Disciplína však nebola vyžadovaná len od radových vojakov. Veliteľ **Torquatus** dal napríklad popraviť svojho vlastného syna za to, že so svojimi vojakmi zaútočil bez povelu, aj keď vďaka tomu zvíťazil.

Na čele légie stál **legát**. Ďalej tam boli 2 **tribúni**, iouibu atď. No kľúčovou postavou bol **centurio** (stotník), veliaci jednej centúrii (100 mužom). Centurio bol desiatnik, čatár a poručík v jednej osobe. Bol povyšovaný priamo z radov vojakov, po vykonaní nejakého hrdinského činu a zvyčajne už vyššiu hodnosť nedosahoval. U mužstva mal rešpekt a jeho úlohou bolo udržiavanie disciplíny. Legáta nevelmi vzrušovalo keď v boji stratil oboch tribúnov, no škralab si vlasy ak prišiel o niekoľkých centurionov. Rímsky legionár bol odvážny a v boji nenahraditeľný. Bol najímány väčšinou na 20 rokov. Po skončení služby mu bolo udelené honesta misio (prepustenie) a dostal kus pôdy, najčastejšie v provinciách. Že „vojna nie je kojná“ však platilo pre legionára do bodky. Po tvrdom výcviku strávil väčšinu služby presúvaním sa z miesta na miesto a to po vlastných. Pri svojich výbojoch bola jeho najdôležitejším nástrojom lopatka, ktorá mu slúžila na kopanie zákopov a obranných valov. Napríklad mesto **Vejo** bolo dobyté až potom, ako doň legionári po 10 rokoch vykopali tunel. Najlepší vojaci slúžili v posádke **Ríma**, v pretoriánskej garde. Tá mala najskôr leví podiel na výmene cisárov. Výzbroj legionára bola prebratá od podrobených národov. Tvorilo ju brnenie, grécka prilba, krátky hispánsky meč (gladius), galský štít a samnitská kopia (ideálna na hádzanie a výnimočná tým, že sa po dopade zlomila čím zabránila, aby ju nepriateľ opätovne použil). Toto spolu s „plnou poľnou“ vážilo asi 30 kg. No aby to vojak nemal až také ľahké, na pleciach musel počas pochodu niesť 2, asi meter a pol vysoké, drevené koly na stavbu tábora (**castellum**). Rímske tábory mali plochu asi 20 ha. Boli stavané z dreva a vždy podľa rovnakých plánov. Legionári v nich mali k dispozícii telocvičňu, či kúpele. Radoví vojaci bývali v stanoch a dôstojníci v normálnych domoch. Z mnohých sa neskôr vyvinuli mestá (**Viedeň**). Rimania sa stali nedostižní aj vo využití klasických vojnových strojov, používaných počas stredoveku. Sem patrili katapulty, obliehacie veže, baranidlá, či vrhače oštepov. Posledné menované nemali bohvieaký účinok, no pôsobili na morálku nepriateľa svojou presnosťou. **V roku 1902** si jeden takýto vrhač, podľa starých rímskych plánov nechal zostrojiť nemecký cisár **Wilhelm II**. Keď ho testovali tak prvý z neho vystrelený šíp trafil terč vzdialený 50 m presne do stredu a druhý šíp rozťal ten prvý na polovicu.

Od 3. storočia už légie strácajú na sile. Ich taktika sa stáva málo účinnou proti barbarským nájazdníkom s obrovskými sekerami. Ďalší príčina bola, že légie už boli tvorené len žoldnieri, dychtiacimi po koristi, ktorým disciplína nič nehovorila. Okrem toho boli velitelia stále viac odkázaní na pomocné jednotky (**numerus**) tvorené cudzincami, na ktoré nebol veľký spoľah. Táto situácia ešte nebola beznádejná, no vymreli aj géniovia typu **Caesara**, či **Scipiona**. Preto niet sa čo čudovať, že sa rímske vojsko pod tlakom barbarov **v 5. storočí**, zosypalo ako domček z karát, čo malo v konečnom dôsledku za následok **pád rímskeho impéria**.

Dátumy :

Kráľovstvo: (753-510 p.n.l.)

Republika: prvé medziobdobie (510-265 p.n.l.)

390 p.n.l.- vpád Galov do Itálie
265 p.n.l.- je dobyté posledné etruské mesto Volsínie
451 - 449- p.n.l. vznik desať člennej komisie

druhé medziobdobie (265-146 p.n.l.)

264-241 p.n.l. - prvá púnska vojna
241 p.n.l.- bitka pri západnom pobreží Sicílie
218-201 p.n.l.- druhá púnska vojna
202 p.n.l.- bitka pri Zame
149-146 p.n.l.- tretia púnska vojna
146 p.n.l.- Rím ovládol Grécko

kríza republiky (146-27 p.n.l.)

83 p.n.l. – Sulla si udelil titul diktátora
38 – 132 p.n.l.- 1.vzbura otrokov na Sicílii
104 – 101 p.n.l.- 2. vzbura otrokov
73 - 71 p.n.l.- najväčšie otrocké povstanie
60 p.n.l.- 1. triumvirát- Crassus, Pompeius, Caesar
52 p.n.l.- bitka pri Alesii
53 p.n.l.- smrť Crasa
15. 3. 44 p.n.l. – vražda Cesara
42 p.n.l.- 2. triumvirát-Octavius, Antonius, Lepidus
27 p.n.l.- Oktavius prijíma meno Augustus

Cisárstvo: principát (27 p.n.l. -284 n.l.)

27 p.n.l. - 14 n.l.- Augustova vláda
14-39 n.l.- Tiberius
39-44 n.l.- Caligula
44-54 n.l.- Claudius
54-68 n.l.- Nero
68-69 n.l.- Galba
69-70 n.l.- Otho
69-70 n.l.- Vitellius
70-79 n.l.- Vespasianus
79-81 n.l.- Titus
79 n.l.- výbuch sopky Vezuv
117 – 138 n.l.- Hadrianus
138 – 161 n.l. - Antoninus Pius
161 – 180 n.l.- Markus Aurélius Antoninus
179 n.l. - vojaci pri Trenčíne
284-305 n.l.- Dioklecián

dominát (284 -476 n.l.)

21-51 n.l.-Vanniovo kráľovstvo
306-337 n.l.- Konštantín I. Veľký
313 n.l. - vydaný milánsky edikt
324 n.l.- Konštantinopol
374-395 n.l.- Theodosius
395 n.l.- ríša definitívne rozdelená na 2 časti
375 n.l.- zničená gótska ríša
451 n.l.- bitka na Katalaunských poliach
476 n.l.- koniec Západorímskej ríše

325 n.l.- Nicejský koncil
5.str - koniec Rímskeho impéria

Osobnosti :

Aeneas
Afrodita-Venuša
Alarich
Alexander Severus
Ambróza
Antonius Pius
Apolón-Apolón
Arcadius
Áres-Mars
Artemis-Diana
Aténa-Minerva
Attilom
Brutus
Caligula
Cassius
Cato
Cicero
Claudius
Commodus
Dioklecián
Dionýzius-Baktus
Emil Lipidus
Gaius Julius Caesar
Gaius Marius
Gaius Octavius
Gaius Sempronius
Bratia Grakchovci
Hádes-Pluto
Hadrianus
Hannibal
Hefaistos-Vulkános
Héra-Jena
Hermes-Merkúr
Honorius
Horácius
Ježiš Nazaretský
Kleopatra
Konštantína I. Veľkého
Latina
Laviniu
Lucius Cornelius Cinna
Lucius Cornelius Sulla
M. Cocceia Nervu
Marcom Aemiliom Lepidom
Marcom Antoniom
Marcus Licinius Crassus
Markus Antonius
Markus Aurélius
Mithridatovi VI
Nero
Odoaker
Oktavian
Ovídius
Plantus
Pompeius
Poseidón-Neptun
Ptolemaios VIII

Ptolemaios XIII
Pyrhoss
Quicinia Vara
Romula Augustula
Scipio
Seneca
Septimus Severus
Servius Tullius
Spartakus
Tacitus
Tarquinius Priscus
Tarquinius Superbus
Theodosius
Tibérius Sempronius
Titus Livius
Torquatus
Trajánus
Vercingetorixom
Vergílius
Wilhelm II
Zeus-Jupiter

Pojmy :

amfiteáter
aristokracia
azyl
barbar
castellum
centurio
cenzor
cenzori
diktátora
dominát
doživotný diktátor
druhý triumvirát
edilovia
federácia
gladiátorská škola
helenská kultúra a umenie
katakomby
Klienti
kódex
konzuli
kráľ (rex)
kúrijných snemoch
kvestori
legát
legionár
liktor
magistrát
majetkový cenzus
marcové ídy
monotheismus
nekropolami

noblitov
numerus
obyčajové právo
optimátmi
otroci
patricijovia
plebejci
polyteizmus
populármi
právo veta
prepustenci
prétori
prétoriáni
prokonzulské impérium
prokurátor
proletárov
proskripcie
provincie
Pyrrhovo víťazstvo
reparácie
res publica
rodová aristokracia
secesie
senát
solidy
tetrarchia
žold

Geografické pojmy :

Achája-provincia
Actia
Aegatské ostrovy
Alba Longa
Apeninský polostrov
Ázia-provincia
Bologna
Bospore
Capua
Carihrad- Istanbul
Egypt
Filippny
Gália
Gótska ríša
Hispania
Jeruzalem
Kampánii (Pompeje).
Kannách
Kartágo
Katalaunských poliach
Koloseum
Korintu
Konštantinopol
Latia
Limes Romannus
Macedónia
Malá Ázia
Mantua

Mezopotámia
Milvijskom moste
Novoperzká ríša
osada Laugarício
ostrov Dele
pahorok Aventinus
Palestína
Pergammon
Rím
Rumunsko
Sardínia
Sicília
Spina
Šalamúnov chrám
Tarenta
Tarquinie
Teutoburský les
v zálive v Baiach
v Capuii
v Thesalonikách
Volsínie

Udalosti:

Zostavené zákony 12 tabúl
Vpád Galov do Itálie
Prvá púnska vojna
Druhá púnska vojna
Tretia púnska vojna
Bitka pri Zame
Sulla zvolený za diktátora
Veľké otrocké povstanie
Prvý triumvirát
Marobudovo kráľovstvo
bitka pri Alesii
Výbuch sopky Vezuv
Nové hlavné mesto ríše- Konštantínopol
Rozdelenie rímskej ríše
Zánik Západorímskej ríše
Milánsky edikt
Nicejský koncil
Veľké sťahovanie národov
Nápis na Trenčianskej skale
Koniec rímskeho impéria